

گفت‌وگوی  
روزنامه صبا  
با فیلمسازان بسته  
کوتاه «قرار»

# سینمای کوتاه ایران در جست‌وجوی چرخه‌اکران پایدار



فیلم کوتاه «تخطی»

معصومه دهقان  
گفت‌وگو

اکران بسته فیلم‌های کوتاه «تخطی»، «های‌کی» و «سرود کلنل» در قالب طرح «قرار» انجمن سینمای جوانان ایران، بار دیگر بحث جایگاه فیلم کوتاه در سینمای ایران را به میان آورده است؛ مدیومی که از نگاه فیلمسازانش نه مقدمه‌ای برای ورود به سینمای بلند، بلکه عرصه‌ای مستقل برای تجربه‌ورزی، خلاقیت و کشف استعدادهاى تازه است. میکائیل دینانی، محمد رحمتی و سجاد مشتاق در گفت‌وگو با روزنامه صبا ضمن تشریح دغدغه‌های محتوایی و فرمی آثار خود، بر ضرورت ایجاد چرخه پایدار اکران، نقش نهاد‌های فرهنگی در حمایت از فیلم کوتاه و اهمیت ارتباط مستقیم این آثار با مخاطبان تأکید می‌کنند؛ موضوعی که می‌تواند آینده سینمای کوتاه ایران را بیش از هر زمان دیگری به فضای عمومی سینما نزدیک کند.

محمد رحمتی

کارگردان فیلم کوتاه «های‌کی»:

گرانی، فیلمسازان را در وضعیت  
تعلیق نگه داشته است

**فیلم کوتاه «های‌کی» از جمله آثاری است که تلاش می‌کند در بستری آشنا و روزمره، مخاطب را با پرسش‌هایی درباره هویت، تکنولوژی و جایگاه انسان در جهان معاصر مواجه کند. محمد رحمتی، کارگردان این اثر که پیش از این با فیلم «بی‌ریختی» نیز مورد توجه جشنواره فیلم کوتاه تهران قرار گرفته بود، در «های‌کی» به سراغ اقتباس از یک داستان کوتاه آمریکایی رفته و کوشیده است با بهره‌گیری از عناصر بومی و معماری ایرانی، روایتی علمی‌تخیلی را به فضای ذهنی مخاطب ایرانی نزدیک کند. او در این گفت‌وگو علاوه بر تشریح روند شکل‌گیری فیلم، از وضعیت اکران فیلم کوتاه، دشواری‌های تولید و شرایط ناپایدار اقتصادی سینما نیز سخن می‌گوید.**

«های‌کی» از یک اتفاق ظاهراً روزمره آغاز می‌شود و به تصمیمی بزرگ می‌رسد. چه چیزی شما را به این نوع روایت جذب کرد؟

فیلم‌نامه «های‌کی» اقتباسی از یک داستان کوتاه نوشته یک نویسنده آمریکایی است. زمانی که داستان را خواندم، ذهنم را درگیر کرد؛ طوری که دیدم دست از سرم برنمی‌دارد. به مرور احساس کردم مسئله‌ای که داستان مطرح می‌کند با جهان امروز و سیطره روزافزون تکنولوژی ارتباط مستقیمی دارد. همین امر باعث شد شروع کنم به نوشتن.

فیلم در ابتدا فضایی کاملاً رئالیستی دارد اما به تدریج وارد قلمرو علمی‌تخیلی می‌شود. آیا نگران نبودید که مخاطب ایرانی با این تغییر فضا ارتباط برقرار نکند؟

چرا اتفاقاً؛ چون ژانر علمی‌تخیلی در سینمای ما هنوز ژانری آشنا و جاافتاده نیست، از همان روزهای نخست نگارش به این موضوع فکر می‌کردم که ممکن است مخاطب ایرانی

چندان با این ژانر همراه نشود؛ با اینکه هر ژانری ریشه‌های تاریخی و ادبی خاص خود را دارد و این مسئله هم شامل ایران و برهه‌ای از تاریخ ما می‌شود، همچنان نگران بودم. «عبدالحسین صنعتی‌زاده» سال‌ها پیش (اگر اشتباه نکنم ۱۳۱۳) اولین داستان علمی‌تخیلی ایران را با عنوان «رستم در قرن ۲۲» را می‌نویسد و یکی دو دهه بعد نیز پیرو مدرنیزاسیونی که حکومت پهلوی پی‌ریزی می‌کنه، فضای صنعتی و کارخانه‌ای در ایران شکل می‌گیرد و رفته‌رفته ماشین‌ها جایگزین آدم‌ها می‌شوند. بنابراین این ژانر با وجود ریشه‌های تاریخی و ادبی‌ای که در ایران دارد، هنوز مخاطب گسترده‌ای پیدا نکرده است. بخش مهمی از تلاش من این بود که روایت را تا حد ممکن ایرانی‌تر کنم. امروز به واسطه گسترش شبکه‌های اجتماعی و هوش مصنوعی، مخاطبان درک اولیه‌ای از این مفاهیم دارند و این موضوع به پذیرش فیلم کمک می‌کند. از سوی دیگر سعی کردم از عناصر بصری آشنا برای مخاطب ایرانی استفاده کنم. معماری، فضای خانه‌ها، حضور گیاهان و باغچه‌ها و نشانه‌های فرهنگی ایرانی به صورت ناخودآگاه کمک می‌کردند که جهان فیلم برای مخاطب قابل‌پذیرش‌تر شود.

در نسخه اصلی داستان نیز شخصیت‌های اصلی زن بودند؟

خیر. در داستان اصلی هر دو شخصیت مرد هستند. اما هنگام اقتباس تصمیم گرفتم جنسیت شخصیت‌ها را تغییر دهم و روایت را بر اساس دو شخصیت زن شکل بدهم.

آیا تجربه یا مشاهده‌ای شخصی در شکل‌گیری فیلم تأثیرگذار بوده است؟

بله. بخشی از فیلم از تجربه‌ها و مشاهدات شخصی من الهام گرفته است. احساس می‌کردم زنان در مقاطع مختلف تاریخی فرصت کمتری برای بروز و ظهور داشته‌اند و این مسئله در شکل‌گیری نگاه من به شخصیت‌ها بی‌تأثیر نبوده است.

اگر امروز به عقب بازگردید، تغییری در فیلم ایجاد می‌کنید؟

قطعاً. بیشتر این تغییرات به حوزه فرم مربوط می‌شود. اگر روی پهنانه‌ترانی نگذارید باید بگم برخی ایده‌ها هنگام تولید به دلیل محدودیت‌های اجرایی و شرایط سختی که در تولید

داشتیم به شکل دلخواه من محقق نشدند. اگر فرصت دوباره‌ای وجود داشت، در بعضی از جنبه‌های فرمی بازنگری می‌کردم.

درباره طرح «قرار» و اکران بسته‌های از فیلم‌های کوتاه چه نظری دارید؟

پیش از هر چیز باید از تلاش‌های مستمر و دلسوزانه آقای «شعبی» و «انجمن سینمای جوانان ایران» بابت اجرای این طرح تشکر کنم. احساس می‌کنم قدم مهمی برای کاهش فاصله میان مخاطب و فیلم کوتاه برداشته شده است. سال‌هاست که میان این دو شکاف قابل توجهی وجود دارد و هر اقدامی که بتواند این فاصله را کمتر کند ارزشمند است. البته موفقیت چنین طرحی به استمرار آن وابسته است. اگر این مسیر ادامه پیدا کند و به یک رویداد مقطعی محدود نشود، می‌تواند تأثیرات مهمی بر آینده فیلم کوتاه بگذارد.

بسیاری معتقدند عمر فیلم کوتاه پس از جشنواره‌ها به پایان می‌رسد. شما چقدر با این نظر موافقت می‌کنید؟

متأسفانه تا حد زیادی با این دیدگاه موافقم. بسیاری از فیلم‌های کوتاه پس از پایان جشنواره‌ها عملاً دیده نمی‌شوند و روی طاقچه یا توی کشوها می‌مانند. این مسئله نتیجه یک چرخه ناقص و معیوب تاریخی است که در آن عدم رابطه درست مدیران فرهنگی، تهیه‌کنندگان، سینماگران و حتی مخاطبان باعث شده، سازوکاری پایدار برای نمایش فیلم کوتاه ایجاد نشود. به نظر من تجربه‌هایی مانند «هنر و تجربه» بسیار ارزشمند بودند و باید ادامه پیدا می‌کردند. اکنون نیز طرح «قرار» می‌تواند بخشی از این خلأ را جبران کند، به شرط آنکه استمرار داشته باشد و از سوی نهادهای فرهنگی حمایت شود.

این روزها مشغول چه کاری هستید؟

فیلم‌نامه‌هایی برای ساخت دارم و طبیعتاً دوست دارم فیلم جدیدی بسازم، اما شرایط اقتصادی به قدری ناپایدار شده که نمی‌توان با اطمینان درباره زمان و شکل تولید صحبت کرد. همین مسئله باعث شده بسیاری از فیلمسازان در وضعیت تعلیق قرار بگیرند. امروز ممکن است بودجه یک فیلم عددی باشد و چند هفته بعد چند برابر شود. به همین دلیل برنامه‌ریزی برای تولید بسیار دشوار شده است.

صحبت پایانی؟

امیدوارم مسیر اکران فیلم کوتاه در کشور به شکل جدی و مستمر ادامه پیدا کند. آقای «شعبی» و «انجمن سینمای جوانان ایران» که سپاس‌گزار یاری‌رسانی‌های همه‌جانبه و دلسوزانه‌شان هستم تا یکجایی می‌توانند به این روند کمک کنند و آن را پیش ببرند، این امر از یکجایی به بعد نیازمند حمایت‌های گسترده‌تر دولت به خصوص در حوزه اقتصادی و تعریف بودجه مناسب است تا دوام و بقا پیدا کند. فیلم کوتاه ظرفیت‌های فراوانی در حوزه‌های گوناگونی دارد و اگر حمایت شود شاهد اتفاقات خوب میان مخاطب و فیلم کوتاه و بیسرفرت روزافزون این صنعت خواهیم بود. در آخر هم از «سید محمدرضا همایی» تهیه‌کننده فیلم تشکر و قدردانی می‌کنم که با حمایت‌های بی‌دریغ‌اش این فیلم را به سلامت به اکران عموم رساند.

میکائیل دینانی،  
کارگردان «تخطی»:

مهم‌ترین بستر سرمایه‌گذاری  
سینمای کوتاه است

**فیلم کوتاه «تخطی» از جمله آثاری است که با بهره‌گیری از فضای پلیسی و تعقیب و گریز، به یکی از جالب‌ترین مهم‌جوازات می‌پردازد. میکائیل دینانی، کارگردان این اثر، معتقد است «تخطی» پیش از آنکه درباره قدرت یا عدالت شخصی باشد، درباره ناآرامی برخی سازوکارهای بازدارنده قانونی و ضرورت اصلاح آن‌هاست. او همچنین در این گفت‌وگو از دشواری‌های تولید یک فیلم پلیسی در قالب فیلم کوتاه، جایگاه سینمای کوتاه در ایران و اهمیت اکران فیلم‌های کوتاه برای گسترش چرخه نمایش این آثار سخن می‌گوید.**

اگر امروز بخواهید «تخطی» را از نو بسازید، بدون حذف یا اضافه کردن چیزی و فقط با تغییر زاویه نگاه، داستان را از دید کدام شخصیت روایت می‌کنید؟

هر فیلمی از یک زاویه نگاه تعریف می‌شود و از ابتدا ترجیح من این بود که «تخطی» را از منظر پلیس روایت کنم. در واقع فیلم سه وجه اصلی دارد: نگاه پلیس، نگاه مجرم و نگاه قربانی. اگر قرار بود زاویه دید دیگری انتخاب شود، احتمالاً به سراغ خانواده قربانیان و کسانی می‌رفتم که در معرض خفت‌گیری و ناامنی‌های شهری قرار گرفته‌اند و انتظار دارند عدالت اجرا شود و امنیت به جامعه بازگردد. با این حال همچنان معتقدم زاویه دید پلیس بهترین انتخاب برای روایت این داستان بوده است.

آیا نگران نبودید که مخاطب فیلم را تأییدکننده نوعی عدالت شخصی یا رفتار خودسرانه بداند؟

واقعیت این است که فیلم اساساً درباره عدالت شخصی نیست. اگر مخاطب به سکانس آغازین توجه کند، می‌بیند که حتی پلیس فیلم نیز به دلیل نحوه عملکرد خود در جریان تعقیب و گریز مورد بازخواست قرار می‌گیرد و درباره درستی یا نادرستی رفتار او بحث می‌شود. بنابراین از همان ابتدا تأکید می‌شود که همه چیز باید در چهارچوب قانون بررسی شود. در طول روایت نیز قرار نیست رفتار خودسرانه‌ای تجویز شود.

حتی شخصیتی که در پایان دست به اقدامی می‌زند، از ابتدا فردی معرفی می‌شود که حاضر است هزینه عمل خود را بپردازد. آنچه برای فیلم اهمیت دارد، فراموش نشدن ضرورت تحقق عدالت و ایجاد بازدارندگی در قانون است. برخی منتقدان در ابتدا چنین برداشتی داشتند، اما در گفت‌وگوهایی که شکل گرفت، معمولاً به درک مشترکی درباره هدف فیلم رسیدیم.

طراحی تعقیب و گریز و فضای پلیسی فیلم در قالب فیلم کوتاه چه دشواری‌هایی داشت؟

فیلم کوتاه معمولاً

